

bouwhistorische opname

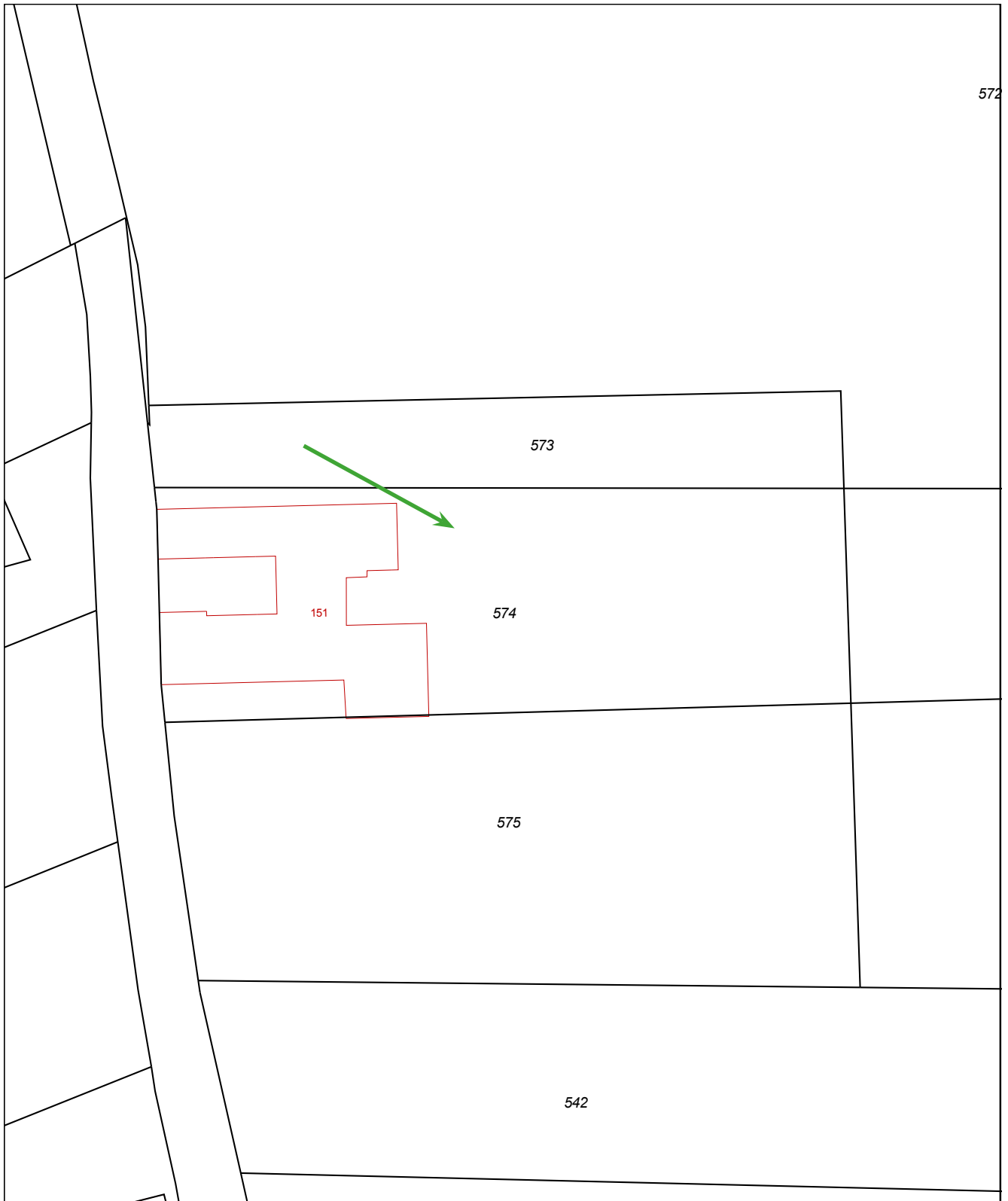
grootgenhouterstraat 151
groot genhout | gem. beek

coen eggen
februari 2018

objectgegevens

adres: Grootgenhouterstraat 151, 6191 NS Groot Genhout
status: Cultuurhistorisch attentiegebied
kadastrale Beek
aanduiding: sectie M, no. 574
kadastrale
situatie:

inleiding

De Groot Genhouterstraat is de hoofdas van het kerkdorp, dat zich na de bouw van de kerk in de jaren 30 van de 20ste eeuw meer naar het zuiden verplaatste. Oorspronkelijk heette de straat over de volle lengte Dorpsstraat, zoals ook is aangegeven op de oerkadasterkaart van rond 1830. De straat vormde de verbinding vanaf de Graetheide naar Valkenburg, waar een centrale markt lag die ook vanuit Beek en omstreken bediend werd. De weg vormde een vrijwel directe verbinding langs de rand van het plateau, waardoor het dorp zijn langgerekte vorm kreeg.

kadasterkaart rond 1830

De oerkern van Groot Genhout is de hoeve Printhagen, die in de loop der tijd dusdanig uitgroeide dat er een tweede hoeve Printhagen bij kwam. Van de handwerkslieden en landbouwkrachten die rond die hoeve actief waren, gingen er in de loop van de tijd steeds meer een eigen boerenbedoeninkje beginnen. Daaruit groeide het dorp tot wat het nu is.

Met aan beide zijden van de Grootgenhouterweg op het plateau gelegen terreinen ontstonden ettelijke boerderijen die vanwege hun omvang geleid hebben tot een beeld waarbij tussen de onderscheiden hoeves grote afstanden liggen. Dat maakt het totaalbeeld tot een schoolvoorbeeld van een ontginningsstructuur op de plateau's.

Die vlakke delen kwamen pas in aanmerking voor ontginning toen de dalen en de daar gelegen vruchtbare gronden bezet waren.

Rond 1200 zette een sterke bevolkingsgroei in met als gevolg dat beboste en nog onbewerkte delen van de plateau's bouwrijp gemaakt werden.

De naam Genhout verwijst daar direct naar. Hier lag kennelijk een groot bos dat gerooid werd en vervolgens in exploitatie genomen werd voor landbouw.

De ligging langs een grote handelsweg maakte de ontginning extra rendabel.

Opmerkelijk is dat de kern van het onderzochte pand 17de eeuws is, wat boven op het plateau, aan de rand van het dorp, niet meteen voor de hand ligt.

Wat daar van resteert blijkt uit de navolgende beschrijving en de becommentarieerde foto's.

beschrijving

De kern van het complex is een laat-17de eeuws vakwerkhuis waarvan aan de binnenplaatskant achter het pleisterwerk de balkenstructuur (deels) nog aanwezig is. Ook de grote kelder stamt uit die tijd, dus rond 1675.

Een eerste uitbreiding vond plaats door achter het woonhuis een gedeelte aan te bouwen, later gevolgd door een stalvleugel parallel aan het woonhuis, beiden met een topgevel aan de straat. De U-vorm werd voor 1830 afgesloten met een schuur parallel aan de straat, tussen verlengd woonhuis en de rechter vleugel.

In het midden van de 19de eeuw is die oude stal afgebroken of op een andere manier verloren gegaan, waarna een nieuwe schuur langs de straat werd gebouwd, parallel aan de al bestaande schuur met een doorrijpoort aan de andere kant van de binnenplaats. De bestaande bebouwing achter het huis werd daar min of meer op aangepast. Dat levert het huidige rommelige beeld op.

Vanwege uitbreiding van de boerderij en dus ook meer bewoners werd de kap van het huis opgetild en de spanten opgehoogd: het steile, oorspronkelijk met stro gedekte dak van het vakwerkhuis kreeg dakpannen en een flauwere helling.

De oude kelder kreeg gezelschap van een binnen het bestaande gebouw gegraven pekelkeldertje met een sterk gebogen gewelf.

Rond 1910 heeft het hele complex een grote opknapbeurt gehad: de gevel aan de straat werd opnieuw opgetrokken in baksteen, waarbij de topgevel van het oude vakwerkhuis afgeknot werd. De zijgevel aan de buitenkant was al eerder vervangen door steen.

Aan de binnenplaatskant werden alle gevels voorzien van cementbepleistering, waarschijnlijk uitgevoerd door de plaatselijke metselaar Bogman, die meerdere gevels in Genhout onder handen had genomen.

Binnen werd de voorkamer vernieuwd en kregen beide kamers een schouw in Belgisch marmer, afkomstig uit de handel.

De huidige keuken kwam rond 1930 aan de beurt en werd voorzien van tegelwerk, waaronder een voor de tijd kenmerkende schouw.

In de jaren nadien is de binnenplaats aan de oostkant dichtgebouwd door de bestaande afsluitende muur naar de moestuin tussen de stallen/schuur aan de straat en de parallelle schuur aan de achterzijde van de binnenplaats uit te bouwen tot een stal.

Aan de achterkant werden met en mee uitbreidingen gerealiseerd, tot en met de stallen van rond 1965.

Achter het complex stond een bescheiden schuur of stalling, die zich aftekent in ouder muurwerk naast de bakoven. De oven zelf, ook door Bogman gemaakt, is een van de mooiste en tegelijk een van de jongste in de verre omtrek, en bovendien technisch zeer goed uitgevoerd. Wel is de hemel iets gezakt, en is de aansluiting op de ovenmond niet honderd procent. De bouwtijd is 1935-1940.

De oven is ingebouwd geraakt in een grote open stalling van jongere datum, met daar omheen en tegenaan enkele latere bouwsels. Dit geheel blijft hier verder buiten beschouwing.

Tussen een eerste verkenning van het pand in 2012 en nu is door leegstand en verval als gevolg van ondermaats materiaal en matige constructies het hele complex sterk achteruit gegaan. Derhalve zal een grondige aanpak gekozen moeten worden waarbij echter, inherent aan de status als beeldbepalend, tenminste de straatgevel behouden zou moeten worden, inclusief de gevelindeling, en voor het overige op basis van een bouwkundige inventarisatie bekeken moet worden welke elementen gespaard dienen te blijven, in combinatie met de nieuwe plattegrond en de indeling daarvan.

Om een beter beeld te krijgen volgt de beschrijving in detail hier aan de hand van foto's.

1. De gevel aan de straat, begin 20ste eeuw. alleen het stalraam rechts van de poort is jonger, de andere openingen zijn uit de bouwtijd

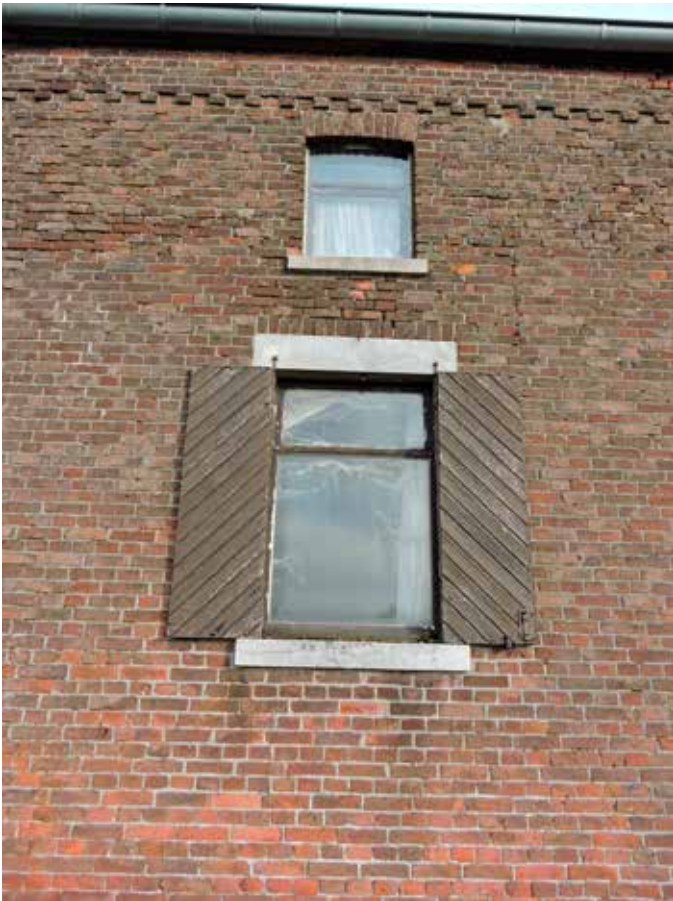
2. Voetgangspoort en inrijpoort naar de binnenplaats

3. De klopper van het poortje dateert van rond 1700 en hoort waarschijnlijk bij de voorganger van het huidige pand

4. De naaldklos van de aanslag van de grote poort is kenmerkend voor Genhout en directe omgeving, en is zo goed als zeker afkomstig van de lokale timmerman Kerkckhoffs, die veel van dit soort klossen gemaakt heeft

5. *De vensters van de woonkamer. Het venster op de begane grond heeft een onder- en bovendorpel van Naamse steen*

6. *De rechter hoek*

7. *De plint laat aan de linkerkant grote blokken mergel zien, die horen bij de fundering en sokkel van het versteende vakwerkhuis dat de kern vormt van het complex*

8. *Op verdiepingshoogte is te zien dat de woonhuisvleugel in tweede instantie, na het verstenen van het vakwerk, nog een keer is opgehoogd*

10. In de topgevel van de schuur is een restant zichtbaar van de oorspronkelijke jukdekbalk van het spant, en de latere ophoging van het dak, in combinatie met de zijmuur. De aanbouw met lessenaardak is nog weer jonger

9. Die oude hoogte is ook waarneembaar bij de gevel van de schuur achter het woonhuis door de laag strekken. Bovendien blijkt dat die ouder is dan de versterking van het huis

12. Blik op de schuur, richting straat. De poort aan de achterzijde is verdwenen. Links de toegang tot het stalgedeelte

11. De massa van de andere kant gezien, met duidelijk de oorspronkelijke vakwerkstructuur

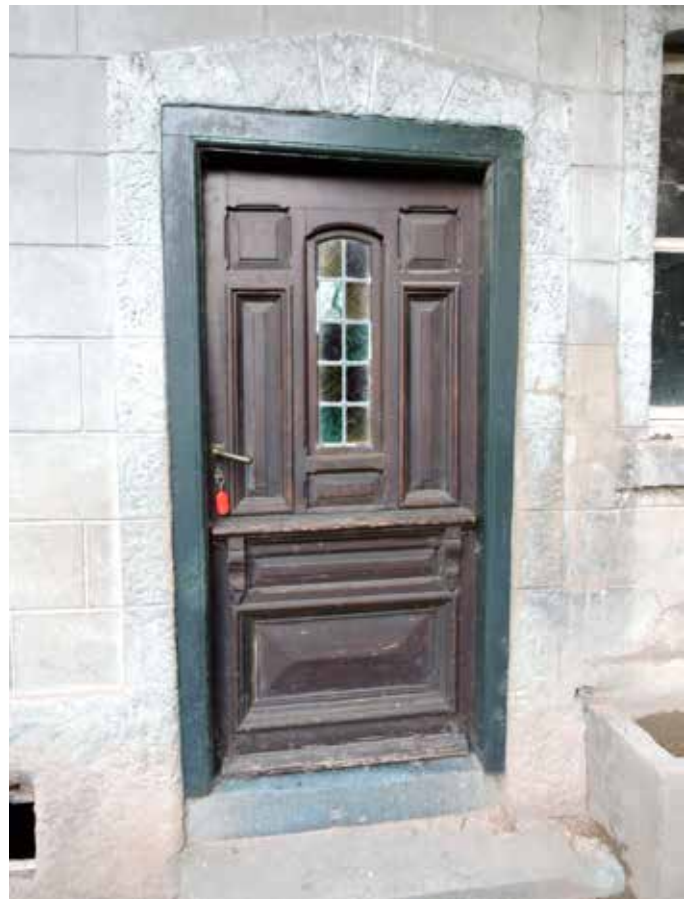
13. Tegen de stalvleugel is deze moderne stalvleugel gebouwd. De massa springt sterk uit t.o.v. het oorspronkelijke carré-vormige gebouw

14. De zijgevel van woonhuis en schuur en de verbindende muur daar tussen, later uitgebouwd tot stal

15. Voorgevel van het woonhuis met rechts de schuur en links de vleugel aan de straat. Het woonhuis heeft een restant van een 17de eeuws vakwerkhuis, waarvan in elk geval enkele stijlen resteren

16. De voordeur van rond 1920

17. De aansluiting van het woonhuis op de schuur. De deur in de hoek leidt nu tot een toilet. Ernaast stond de pomp

18. De geblindeerde poort van de schuur en rechts de moderne stal tegen de zijmuur

19. De stal staat tegen de schuur en is breder dan de stal die er voorheen stond, die op zijn beurt weer een toevoeging was tussen de schuurgedeeltes aan de straat en achter

20. Tegen de achtergevel van de schuur aan de straat tekent zich het oorspronkelijke lessenaardak af van de stal

21. De achtergevel van de schuur aan de straat, met rechts de poort

22. De overkapping van de poort

23. Binnenzijde van poort en voetgangspoortje

24. De grote poort is klassiek uitgevoerd, en te dateren rond 1900

25. De aanhechting van de daken van scguur een woonhuis met een kilgoot, gevolg van de verstenen en het optrekken van een nieuwe voorgevel en gedeeltelijk nieuwe zijgevel

26. De oplegging van de balk boven de poort is uiterst inventief maar zeer instabiel

27. Het oorspronkelijke vakwerkconstructie correspondeert met de afgeschoorde blokkeel die het overstek van de dak droeg, waarbij de kepers van het dak op een wormbalk lagen

28. De trap naar de kelder in het halletje achter de voordeur

29. De in mergel uitgevoerde tonggewelfde kelder dateert uit de vroege 17de eeuw. opmerkelijk zijn de aan beide zijden aanwezige lampnissen met een spitsboog

30. In de noord-westhoek is de oorspronkelijke entree vanuit de woonkamer te zien

31. Ook aan deze kant een lampnis

32. Aan de oostkant is een doorbraak gemaakt naar een tweede, latere kelder

33. Dit later ingebrachte keldertje is 19de eeuws, en helemaal uitgevoerd in baksteen. Tegen de kopse wand staat een pekelbak

34. De trap

35. Doorkijk vanuit de keuken aan de achterzijde, via het halletje naar de kamers richting de straat

36. Restant van een vroeg-20ste eeuwse schouw in de tweede kamer, grenzend aan het halletje

37. De vloer is belegd met in patroon verwerkte cementtegels van rond 1920

38. De kamer aan de straat laat een zwaar beschadigd plafond zien met sierlijsten en een rond rozet, met daaronder een ouder gespelderd plafond, uitgevoerd in leem

39. De plint bestaat uit hardgebakke gefigureerde tegeltjes

40. Detail van het stucplafond

41. De schouw in de voorkamer is verdwenen

42. De keuken achter

43. De trap naar de verdieping, met rechts de ingang naar de kelder

44. De trap gezien vanaf de verdiepingsvloer

45. Schoorsteenkanaal boven de keuken

46. Doorkijk naar de achter het woonhuis gelegen schuur

47. Doorkijk naar achter

48. De ruimte boven de kamer meteen links naast het halletje met rechts het schoorsteenkanaal van de dubbele haard in de voorkamers

49. De kamer aan de straat

50. Jukdekbalk van het spant bij de dubbele haard als restant van de oorspronkelijke constructie. Ophoging van het dak en vervanging van balken heeft deze uiterst rommelige, constructief zwakke situatie opgeleverd

51. De aanhechting van woonhuisdak, links, op het dak van de schuur aan de straat

52. De kap van de schuur

53. In de schuur, naast de poort aan de straat, is een oudere stal aanwezig

54. Het schuurgedeelte achter het woonhuis, met de latere aanbouw

55. De constructie van wand en dak ontberen elke logica. Er is ook geen duidelijke fasering te ontdekken, wat het aannemelijk maakt dat er met bestaand materiaal een constructie is gemaakt die alleen functioneel moest zijn

56. Dat gaat ook op voor tussenspant en eindspant, die onderling ook weer sterk afwijken

57. Het kopsespant

58. De achtergevel van het versteende woonhuis, met enkele restanten van het oorspronkelijke vakwerk

59. De aangebouwde moderne stalvleugel richting straat gezien

60. De vleugel aan de kant van de schuur

waardenstelling

De architectonische waarde van het complex is indifferent; er is geen enkele specifieke vormgeving, noch materiaalgebruik.

De stedenbouwkundige waarde is positief vanwege de ligging aan de doorgaande oude hoofdweg.

De cultuurhistorische waarde is hoog vanwege de 17de eeuwse oorsprong van het pand als voorbeeld van een vrijliggende boerderij in open terrein, aan een doorgaande weg.

De bouwhistorische waarde van het complex zoals het zich nu aandient is indifferent. Toch zijn er specifieke waardes aan te geven op onderdelen. Zo zijn de beide kelders, ondanks hun verschillende leeftijden, hoog te waarderen.

Dat geldt ook voor een detail als de poortklopper. De gevel aan de straat is, als voorbeeld van verstening, met inbegrip van de poort, positief te waarderen.

Daar staat dan tegenover dat vrijwel alle constructies van de daken zodanig rommelig zijn dat die indifferent zijn.

Door de zeer slechte staat van het geheel, die uiterst ingrijpende verbouwingen tot gevolg zal hebben, en de ondermaatse constructieve kwaliteit van de spanten en daken is het niet zinvol hier een waardering op tekening te geven.

Daar staat tegenover dat bij het ontwikkelen van een vernieuwbouwplan enkele elementen, zoals de kelders, maar ook de plattegrond als zodanig, zoveel mogelijk in stand gehouden zouden moeten worden. Tijdens de verdere ontmanteling dient wel nog een tussentijdse waarneming te geschieden m.b.t. de vakwerkrestanten om die zo archivalisch vast te leggen.

bronnen

Kadaster: oerkadasterkaart
actuele situatie

colofon

object: Grootgenhouterstraat 151, Groot Genhout
onderwerp: Bouwhistorisch onderzoek
opdrachtgever: Stefan Welzen, Groot Genhout
datum: februari 2018
tekst en foto's: Coen Eggen
vormgeving: Sanne Bastin, Designwitch, Hoensbroek

© coen eggen | kelmonderstraat 51 | 6191 rd kelmond-beek
gcceggen@xs4all.nl 06 - 29 53 33 62